

Contrastant

Les manifestacions (o concentracions) són un fenomen social característic de la modernitat que es pot abordar des del molts punts de vista. Ara bé, des d'un punt de vista mediàtic, un dels aspectes essencials és el nombre persones que hi assisteixen, ja que pot[1] determinar, entre d'altres aspectes, la importància que hi atorgaran els mèdia (primera pàgina o no, pàgina esquerra o dreta, articles d'opinió que s'hi refereixen, etc.). A més, s'ha de tenir en compte que les manifestacions són un exponent d'aquell fantasma anomenat opinió pública. L'assistència massiva a una manifestació esdevé un argument emprat fins al cansament per valorar el suport a una determinada posició o opció política.

Aquest escrit pretén establir un mètode per calcular el nombre d'assistents a una manifestació (especialment si és superior a 1.000 persones) o una concentració. Partim de la idea que aquest mètode permet objectivitzar mínimament el càlcul d'aquesta xifra i acabar amb el subjectivisme que domina la percepció d'aquests tipus d'esdeveniments, error en el qual incorren fins i tot els mateixos periodistes. Se sap que quan una persona es troba envoltada d'una massa tendeix a pensar que hi ha més gent de la realment existent i, per això, els professionals de la informació haurien de no refiar-se d'aquestes impressions irreflexives.[2] També hi haurà uns comentaris sobre la fiabilitat de les fonts en què els mitjans de comunicació es basen quan ofereixen aquesta xifra d'assistents.

El destinatari inicial d'aquest escrit és, no cal dir-ho, el/la periodista que cobreix aquest tipus d'esdeveniment, però creiem que convindria que el llegís qualsevol membre d'aquesta professió. També voldríem que el llegissin amb atenció les organitzacions, grups i institucions que acostumen a convocar manifestacions perquè s'ajustin a uns criteris més o menys objectius a l'hora d'oferir la xifra d'assistents. Finalment, també ens dirigim a qualsevol persona que vulgui estar informada.

Hi ha diversos mètodes per determinar el nombre de persones que han participat en una manifestació. El que considerem més adequat, i útil, consisteix a calcular l'àrea que ocupa i multiplicar-la per un determinat nombre de manifestants per metre quadrat, és a dir, per una densitat mitjana. Cal tenir present que no pretenen comptar el nombre exacte de manifestants, objectiu realment impossible, sinó calcular-ne una xifra que s'hi apropi el més possible.

Per dur a terme aquestes tasca calen dues persones com a mínim i són útils els estris o material següents:

- a. Telèfon mòbil: permet establir contacte entre la capçalera i la cua d'una manifestació gran.
- b. Comptakilòmetres de cotxe o de bicicleta (més exacte): és útil per mesurar la longitud.

c. Podòmetre: és un sistema de mesura que comptabilitza les passes d'una persona. És útil per establir l'amplada de l'àrea ocupada per la manifestació i també pot usar-se, amb paciència i cura, per a la longitud.

d. Mapes amb escala: Són útils per establir la llargada de l'àrea que ocupa la manifestació. En canvi, no s'han d'usar per determinar l'amplada d'un carrer. Nosaltres fem servir aquests mapes com una dada més, però mai com una única font.

e. Gravacions de televisió: Si es tracta d'una manifestació retransmesa per la televisió i el periodista té temps, una gravació pot servir per confirmar detalls relacionats amb la densitat o les àrees ocupades. Ara bé, tenint en compte que els plans no són "espontanis", cal anar amb molta cura a l'hora d'usar aquestes filmacions, ja que "una imatge enganya més fàcilment que mil paraules". Amb uns plans ben escollits es pot fer creure que una manifestació de 5.000 persones és de 35.000, sobretot si algú (una font oficial, per exemple) dóna aquesta xifra.

f. Piràmides demogràfiques o índexs d'audiència: es tracta de dades que permeten descartar xifres inversemblants, com ara que a una manifestació hi ha anat la meitat o la totalitat del cens demogràfic d'una població. En aquest sentit, són significatives les xifres que les fonts oficials i els mitjans van proporcionar sobre les manifestacions celebrades a Bilbao el 12 de juliol de 1997 i a Saragossa el 14 de juliol de 1997. En el primer cas, van dir que s'hi reuniren 500.000 persones quan la població de Bilbao, segons l'INE, l'1 de gener de 1998 era de 358.467. És a dir, hi assistí tot Bilbao i, a més, una mica més de 140.000 manifestants de fora. El segon cas, el de Saragossa, fou menys espectacular però també força increïble. La Delegación del Gobierno hi calculà 600.000 manifestants, quan la població de la ciutat, segons l'INE, era de 603.307 l'1 de gener de 1998. L'endemà, la mateixa Delegació va rebaixar la xifra de manifestants fins a 400.000,[3] la qual també continua sent increïble.[4]

Si la manifestació és mòbil, l'àrea s'ha de determinar quan la capçalera està a punt d'arribar al seu destí o poc després que hi hagi arribat, i no pas al començament de la manifestació.

Una vegada determinada l'àrea total que ocupa una manifestació caldrà descomptar l'espai que ocupen els obstacles que hi puguin aparèixer al llarg del recorregut (cotxes, bancs, columnes, arbres, etc.). El resultat d'aquesta operació ens donarà l'àrea útil, és a dir, la realment ocupada pels manifestants. Per la nostra banda, si existeixen aquests obstacles, descomptem un 5%, encara que som conscients que de vegades l'àrea no útil és superior.

LA DENSITAT, EL GRAN ESCULL

Un cop determinada l'àrea útil, s'ha de multiplicar aquest espai per un nombre mitjà de persones per metre quadrat, és a dir, per una densitat mitjana. Establir la aquesta densitat és l'escull més important amb què se les heu qualsevol que intenti calcular el nombre d'assistents a una manifestació. A més, cal tenir en compte que està relacionada amb una

altra variable: la mobilitat o no dels manifestants. És evident que en una concentració la gent pot estar més compactada que no pas en una manifestació en què les persones assistents es mouen (llevat de casos excepcionals).

Després de consultar l'escassa bibliografia que hem sabut trobar sobre aquest tema,[5] hem decidit adoptar una solució eclèctica. Així, si una manifestació és dinàmica, li apliquem una densitat màxima de dues persones per metre quadrat; en canvi, si es tracta d'una manifestació estàtica o d'una concentració apliquem una densitat màxima de 3 per metre quadrat. Tot i això, ens agradaria fer-hi tres aclariments. En primer lloc, aquestes xifres són indicatives i les adaptem a l'alça o a la baixa segons cada manifestació. En segon lloc, després de tres anys d'experiència, cada vegada tenim més clar que, en general, la densitat en una manifestació dinàmica s'acosta més a 1 persona per metre quadrat que no pas a 1'5.[6] I, per acabar, cal tenir en compte que és més fàcil que la densitat sigui més alta en una manifestació petita que no pas en una de gran.

Per tant, caldrà en cada cas observar si els manifestants (o concentrats) caminen o estan més o menys compactats.

QUÈ FER AMB LES FONTS?

Hi ha una pràctica molt estesa entre els mèdia d'oferir dues xifres, la dels organitzadors i la d'un organisme oficial (Guàrdia Urbana, Delegació del Govern espanyol, Erztaintza, entre d'altres). Sota l'aparença d'un equilibri entre les fonts el/la periodista es treu de sobre la seva responsabilitat d'informar. (Tampoc no és informar fer una mitjana entre les dues xifres, com si aquesta operació ens acostés més a la realitat.) A més, aquesta pràctica tendeix a afavorir pel que fa a la credibilitat les fonts oficials, que són les que gaudeixen d'un prestigi moltes vegades injustificat.

Doncs bé, si el/la periodista realitzés el seu recompte propi, podria prescindir d'aquestes fonts o, si més no, obligar-les a ser més curoses i precises. Cal tenir en compte que en general que la xifra oferta pels organitzadors no és fiable gairebé mai.[7] Ara bé, i les fonts oficials? Depèn. Si la manifestació no qüestiona la institució de què depèn aquest organisme oficial, pot ser una font fiable. Ara bé, si una manifestació s'organitza per protestar contra la decisió d'una determinada institució, la xifra d'aquest organisme oficial ha de ser qüestionada sistemàticament.

Però aquí no s'acaba la casuística. Què passa si una determinada institució (Generalitat, Ajuntament, etc.) convoca una manifestació? Aquesta situació que podria semblar inversemblant s'està produint en les manifestacions antiETA. Doncs bé, en aquest cas la Guàrdia Urbana o l'Ertzaintza, per exemple, no són fonts fiables ni neutrals, ja que estan mediatitzades políticament pels convocants. La nostra experiència ens ha demostrat que aleshores les xifres s'inflen d'una manera ridícula. Les darreres manifestacions antiETA convocades a Barcelona en són una bona mostra.

Finalment, cal tenir en compte que els mitjans de comunicació esdevenen també convocants de determinades manifestacions (les marxades contra ETA,

per exemple). En aquest punt es planteja el dubte si aquests mitjans es comportaran com a convocants o com a professionals de la informació. Un repàs a la premsa dels darrers anys ens mostra inequívocament que es comporten com a convocants. El darrer exemple és la manifestació de rebuig a l'atemptat que va costar la vida a Ernest Lluch: la pràctica totalitat dels mitjans van augmentar alegrement la xifra de la Guàrdia Urbana (900.000) en 100.000 persones, com si fossin uns quants centenars de persones més. Si s'hi reflexiona una mica, és la quantitat que cal per omplir el Camp Nou. I un milió són més de deu Camps Nous.

DUES OBJECCIONS I TRES RECOMANACIONS

Sens dubte, el/la periodista sempre ha treballat contra el rellotge, però en les darreres dècades el ritme de treball d'aquesta professió s'ha accelerat, la qual cosa repercuteix en la qualitat del producte final. Per això, algú ens objectarà que no hi ha temps per mesurar el nombre d'assistents a una manifestació i, d'altra banda, que molts mitjans no disposen de prou personal per fer-ne un seguiment detallat com el que es proposa en aquest escrit.

A la primera objecció replicaríem que part de la feina es pot tenir feta abans que s'hagi de cobrir la manifestació. Per exemple, la llargària i l'amplada de carrers com Via Laietana o el Passeig de Gràcia o la superfície de la Plaça Sant Jaume són dades que haurien de constar en una base de dades de qualsevol mitjà de comunicació. Fins i tot s'hauria de tenir dades parcials d'aquests carrers, com ara quina distància hi ha entre les diferents illes de l'Eixample. A la segona objecció, hi respondríem que els periodistes dels diferents mitjans poden treballar en equip. Així, si la manifestació és molt gran, aconseguiran cobrir les zones claus (capçalera, cua i lloc d'inici) d'una marxa. Ens consta que de vegades els periodistes de diferents mitjans contrasten dades al final d'aquests esdeveniments. En aquest sentit, Mark Fishman i Gaye Tuchman remarquen que compartir dades d'un esdeveniment és una pràctica habitual.

A més, des d'un punt de vista estrictament informatiu, les retransmissions televisives podrien millorar ostensiblement. Les imatges que ofereixen les televisions no són res més que plans molt generals que no expliquen res. Una dada concloent: mai no se sap on és la cua. No creiem que sigui gaire car ni gaire complicat situar un periodista a la cua d'una manifestació per tal que puguem tenir aquesta dada en tot moment. En aquest sentit, la feina de les televisions seria clau per delimitar la manifestació i, per tant, per facilitar-ne el recompte. A tall d'exemple, El Correo Español, El Diario Vasco i Gara informen molt sovint sobre aquesta dada.

[1] Usem conscientment el mot pot perquè molt sovint l'espai que un mitjà de comunicació dedica a informar d'una manifestació depèn més de l'orientació política i ideològica d'aquest mitjà que no pas del nombre de persones que hi assisteixen.

[2] Es tracta d'un exemple de la fal·làcia del testimoni, contra la qual alerta Salvador Alsius a la pàgina 76 del seu llibre *Codis ètics del periodisme televisiu*.

[3] Quan estàvem elaborant aquest escrit, va tenir lloc una manifestació a Terrassa per rebutjar l'atemptat contra Francisco Cano, la qual constitueix el darrer exemple del que acabem d'explicar. Les xifres oficials, inflades pels mèdia (de 120.000 manifestants es passa per art de màgia a 150.000), són increïbles si ens atenim només al cens demogràfic de Terrassa, la seva població activa i la piràmide de població. A 1 de gener de 1998, segons l'INE, Terrassa tenia 165.654 habitants. Per a un altre moment deixarem el càlcul de l'àrea útil ocupada, que, si fem cas de les imatges televisives, no superava els 12.000 metres quadrats. Ara, els primers càlculs permeten afirmar que la xifra de manifestants no va ultrapassar la de 24.000.

[4] El mateix podem dir de la xifra de manifestants (entre 250.000 i 400.000, segons els casos) que els mitjans de comunicació van donar de la marxa celebrada el 8 d'octubre del 2000 a Saragossa per protestar contra el Plan Hidrológico Nacional. Segons els nostres càlculs, hi van participar menys de 75.000 persones.

[5] Ramon Adell Argilés, *La transición política en la calle. Manifestaciones políticas de grupos y masas (1976-1987)*. Madrid, 1989, pàgs. 282-283; Alex Grijelmo, *El Estilo de Periodista*, 1997, pàg. 257; James D. Halloran, Philip Elliott and Graham Murdock, *Demonstrations and Communication: A Case Study*, Penguin Books, 1970, pàgs. 38; Herbert A. Jacobs, "To count a Crowd", *Columbia Journal Review*, 1967, pàgs. 37-40; Leon Mann. "Counting the Crowd: The Effects of Editorial Policy on estimates", *Journalism Quaterly*, pàgs. 278-285 i Gerald D. Sturges, "1000+1000=5000", *Society*, 1972, 9: 42-44; 63.

[6] Aquesta és la hipòtesi que manté Ramon Adell Argilés en el seu estudi sobre les manifestacions celebrades a Madrid entre 1976 i 1987.

[7] Salvador Alsius és del mateix parer ja que, en valorar la implicació d'una font informativa en un determinat esdeveniment i, per tant, la seva capacitat de dir la veritat, afirma al llibre abans esmentat: "Probablement no es podran considerar massa fiables les fonts que demanen la cobertura informativa d'una manifestació, d'una vaga o de qualsevol esdeveniment en el qual estan involucrades."